

Написане лишається

ЛИСТИ ІВАНА СВІТЛИЧНОГО ДО РІДНИХ ТА ДРУЗІВ

Листи Івана Світличного, надіслані чоловіком Надії Світличної Павлом Стокотельним зі США, становлять невелике, але важливе доповнення до відомого масиву його епістолярної спадщини – двотомника “Голос доби” (Т.1. – К.: Сфера, 2001; Т.2 – К.: Сфера, 2008).

Відповідно до адресантів, листи поділено на два хронологічно-тематичні розділи: листи до рідних – матері Меланії Іллівни, сестер Надії Світличної та Марії Сарженко; до друзів та знайомих – київського лікаря Олени Яновської, української поетеси із Бразилії Віри Вовк, правозахисниці, члена Української Гельсінської Групи, дружини Святослава Караванського Ніни Строкатої, літературознавця та перекладача з Німеччини Анни-Галі Горбач, відомої славістки Марії Шерер з Німеччини, а також до журналіста з Великобританії Марка Сірого (псевдонім Богдана Нагайла).

Коментарі та примітки допоможуть краще зрозуміти факти й події із життя Івана Олексійовича і близьких йому людей. На особливу увагу, на наш погляд, заслуговують листи до Віри Вовк, Надії Світличної, Анни-Галі Горбач та Марка Сірого, адже в них ідеться про “любу його серцю літературу”, книжки та переклади.

До матері

Пермська обл., табір 2.09.1973

Добрий день або вечір, мамо!

Ви, звичайно, знаєте де я і яка моя адреса, бо я вже писав Льолі і просив, щоб вона передала й Вам. Вчора я одержав від Льолі телеграму, вона обіцяє приїхати 19 вересня. Я писав Льолі, щоб перший раз приїхала вона сама, бо дорога ще невідома і Вам буде важко добиратися, а вже як Льоля приїде та випробує дорогу, тоді радий буду бачити й Вас. Може, навіть зробите так, що приїдете разом з Яриком, бо він же Іванович, мій син, а я за ним дуже скучаю. Може, буде так, що Ви зможете приїхати разом і до Надійки, і до мене. Але, якщо захочете приїхати зараз, я буду дуже радий Вас бачити.

Почуваю я себе добре. Але дивно: дома боліли нирки, а тепер ось скоро два роки – ні в Києві, ні тут – жодного разу не боліли.

Я ще застав гарну погоду і кілька днів загоряв проти сонця, жалко тільки, що мало, бо зараз погода зіпсувалася, похолодало і часто йдуть дощі – загоряти вже ніяк. А мої товариші, які тут уже давніше, всі аж чорні, як цигани; дома я їх такими загорілими не бачив.

Наш табір при якомусь там механічному заводу, але я на ньому не був, бо мене через поранені пальці від тяжкої роботи звільнили. Моя робота легка: кип'ячу воду для своїх товаришів. Кип'ятильники електричні – то мені й всієї роботи що включити кип'ятильник та виключити та ще підмести підлогу. Коли забрудниться. Правда, треба вставати на годину раніше, ніж інші, але це біда невелика, бо вдень я можу спати скільки захочу. І ще вигода та, що я можу і поки вода нагріється після того, як нагріється, скільки завгодно читати. А Ви ж знаєте, що це для мене важливо. Книжок тут багато, читати є що, та скоро, як прийдуть мої гроші з Києва, я й сам зможу купувати. Одне слово, робота в мене гарна. На ній не всі хочуть робити тільки тому, що платять за неї пів ставки і тому, хто хоче заробити більше грошей, вона

невигідна. А я мільонером бути не збираюся і пів ставки мене задовольняють. Ви тільки подзвоніть Льолі, щоб вона як їхатиме, взяла з собою трохи грошей для того, щоб заплатити за судові витрати (шістдесят з чимось карбованців), бо як з мене вираховуватимуть, у мене не лишиться на магазин – тут є магазин і в кого є гроші, тому дозволяють щомісяця потроху прикуповувати різних продуктів. Я то – Ви знаєте – їм потроху і не з'їдаю й половини того, що дають, але буває дещо треба купити і в магазині. Отже, нехай Льоля трохи прихопить із собою або якщо не складно, вишліть Ви поштою (у мене й багато грошей – більше трьохсот карбованців, але вони ще в Києві і невідомо коли їх перешлють).

Як там почувате себе? Чи всі живі-здорові? Що нового в селі?

Я Вам часто писати не зможу, а Ви мені можете писати скільки захочете. Постарайтесь сфотографувати Іру і Світу і пришліть мені фотокартки. Я ж не бачив їх уже давно. Вони десь, мабуть, уже повиростали, що я й не впізнаю.

А як там Ярема Іванович? Бабуся його слухається, чи може вже розбалувалася? Треба б її частіше в куток ставити.

А що у Вас з господарством? Як бджоли? Чи були цього року яблука?

Взагалі пишть побільше Ви і інших заставляйте, щоб не лінилися.

Вітайте всіх родичів і знайомих.

Цілую

Ваш син Іван

Пермська обл., табір – 27-29 квітня 1973 р. за вироком суду І.Світличному було призначено 7 років таборів суворого режиму та 5 років заслання. Термін відбував у таборах ВС 389/35, 36 Пермської обл.

...З Яриком – племінник І. Світличного, син Надії Світличної.

...І до Надійки – 23-24.03.1973 р. Надію Світличну було засуджено Київським обласним судом за ст. 62 ч. 1 КК УРСР “антирадянська агітація і пропаганда” на 4 роки таборів суворого режиму. Відбувала покарання в сел. Барашево, Теньгушевського району, Мордовія, в установі ЖХ-385/3-4.

..Товариші – ув'язнення І.Світличний відбував разом з Ігорем Калинцем, Семеном Глузманом, Йосипом Мешенером, Тарасом Мельничуком.

...Поранені пальці – 1943 року, під час майстрування саморобної гранати з метою підірвати німецький танк, в Іванових руках стався вибух, через що цілими залишилися лише два пальці на обох руках.

...Часто писати не зможу – у таборі існував ліміт на листи – в'язень мав право надіслати лише два листа на місяць.

...Іру та Світу – племінниці І. Світличного.

До сестри Надії

1

Харків, 20.05.1948

Добрий день, сестричко!

Згадав, що в тебе сьогодні, мабуть, перший іспит. А я вже три штук здав, але ще здавати більше місяця: закінчу 23/VI-48 р.

Закінчу і приїду на твою шию.

Зараз я на лекції і писати багато ніколи. Тому обмежусь тим, що побажаю тобі і Марусі великих успіхів у складанні іспитів.

Жаль, що я не чародій, що не можу так на тебе подіяти, щоб ти писала листи. Це, мабуть, неможливо.

Привіт татові, мамці, бабусі, Марусі.

З привітом

Твій бульбесний братище І. Світличний

Харків – 1947-1952 рр. Іван Світличний навчався на філологічному факультеті української філології Харківського державного університету. Слід зазначити, що

Надія Олексіївна передала до цього університету бібліотеку свого брата – понад 10 тисяч томів.

2

Дорога Надійко!

Усть-Кан, 7.05.1979

Я вже лаштую манатки: їду на місяць у відпустку до Києва. Якщо встигнеш мене застати там (десь до 7 червня), зателефонуй.

Подякуй будь ласка Софійці за бандероль з абстрактним малярством.

Листи, бандеролі і т.п. я отримую справно. На пошту нарікати нічого. Не доходять ненаписані листи. А якщо ти висилаєш не рекомендовані, то це все одно що й ненаписані: з неменшим успіхом їх можна викидати на смітник.

Про себе писати нічого: тут не відбувається нічого, а медичні теми напишу з Києва, бо там (і в Москві) маю намір з'ясувати, що в мене врешті за халепа – щось органічне чи зумовлене географією (високогір'я ж).

Про тебе знаю дещо з листів від інших, але – мало, зовсім мало. Все-таки могла б писати й сама.

Привіт усьому октетові.

Бувай здорова і щаслива.

Додаток: барнаульське фото.

Твій І.

Усть-Кан – Високогірний район Горно-Алтайської а.о., куди І. Світличний прибув на заслання після того, як 15 травня 1978 р. закінчився його 7-річний табірний термін. Леоніда Світлична так пояснює, чому саме залишили І. Світличного в райцентрі: “Зробили це не з гуманних міркувань, а щоб краще наглядати за “особливо небезпечним державним злочинцем”. Медична допомога тут була незадовільна, до обласного центру понад 200 км (з двома перевалами), до залізниці близько 400 км” (див.: *Світличний І. Голос доби.* – Кн. 2. Ч. 1: Жити ніби немає облоги (1953-1971); Ч. 2: Хоч кожен день мені взнаки (1978-1981) / Упоряд. Л. Світлична, Н. Світлична – К., 2008).

...*Відпустку* – у травні 1979 р. І.Світличному дозволили на час відпустки поїхати до Києва.

...*Встигнеш* – Надія Світлична 12.10.1978 р. разом із двома синами – Яремою та Іваном (народився у травні того ж року) виїхала спочатку до Рима, де їх прийняв Папа Римський Іван Павло II. Прибула до США 08.11.1978 р. Чоловік Надії Павло Стокотельний виїхав у США в листопаді наступного року.

...*Софійці* – Софія Геврик, посестра Надії Світличної, саме в неї вона жила деякий час після переїзду до США 08.11.1978 року. Тит та Софія – подружжя мистецтвознавців і громадських діячів із США, друзі родини Світличних ще з початку 1960-х років.

...*Октетові* – сім'я Гевриків та Світличної.

3

Усть-Кан, 30.12.1979

Дорога Надійко!

Отримав від тебе довгоочікуваного листа від 9.XII. і матеріали Й. Дзендзелівського.

Зараз зачіпаю кілька тем, детальніше відповім уже після новорічних свят.

1. Й. Дзендзелівський у двох частинах, але між картами, вміщеними в “Матеріалах”, є розрив – перша частина “Лінгв. атласу” кінчається картою № 91, а друга починається картою № 166. Прошу з'ясувати, чи пропущені карти не стосуються лексики (навіть!), чи надруковані в іншому випуску діалектологічних матеріалів.

А взагалі це – матеріал вищої класи.

2. Чоботи я ще не отримав, але вислала Ти мені їх даремно. В мене їх більше, ніж досить. Я вже й так зайві розсилав – сватові, Зіновієві [Антонюк]. А в мене ж іще й теплі унти. Надалі не роби цього без узгодження зі мною. До речі, цього місяця я отримав чоботи і від Анни-Галі [Горбач] – також теплі, і тепер роздумую, кому їх передати.

3. Гроші, взяті за пакунок, мамі повернули. Просто нікому було заяву написати: мама сама не може, Марія не хоче; треба було, щоб Льоля приїхала та все зробила. Так само в неї і з поїздом в гості: сама не може, а допомогти нікому, а термін виклику закінчується в лютому.

4. Ліків від ендартеріїту мені не треба. Це, мабуть, Льоля здійснила переполох, вона взагалі стала панікувати. З ногами у мене зовсім інша штука: залишкові явища після радикуліту (а напади радикуліту в мене цього року були дуже сильні). Радикуліт тут лікувати є чим – є таке казкове мумію, ним натирають, – але поки хворий, сам натирати не можу, а коли видужаю, нема потреби. Коли Льоля буде тут, все владнається.

5. Нарешті список літератури, яку я хотів би мати:

– А.А. Москаленко. Словник діалектизмів українських говірок Одеської обл. Одеса, 1958.

– І.І. Приймак. До особливостей місцевої лексики північно-західних регіонів Сумської обл. Нова Каховка, 1957.

– Г.Ф. Шило. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. Львів, 1957.

– Словник бойківського говору Ю. Квіти (Додаток до часопису “Літопис Бойківщини”).

– Початки до уложення номенклатури і термінології І.Верхратський. I і II ч. Л., 1864, 1869.

– Yurkowski M. Ukraińska terminologia hydrograticzna Wrocław – Warszawa – Kraców – Gdańsk, 1971.

На перший раз, здається, досить. Якби ти написала мені, як це фінансово для тебе, я б замовив, може, і ще щось більше – з того, що тут взагалі не можливо дістати (наприклад, словник Яворницького), але я не уявляю твого матеріального стану і не уявляю, як дорого коштує подібні копіювання.

6. Ігореві [Калинець] я послав замовлення на книги з серії “Літ. пам'ятник”, але він безробітний, боюся що для нього буде важко; якщо ти матеріально спроможна, візьми фінансовий бік справи на себе.

7. З літератури мені ще бажано було б мати французького Леконт де Ліля: я його дещо переклав, а може перекладу й ще.

8. До речі, зараз, коли в мене бувають просвітління, я перевіряю “Слово про Ігорів похід”, третина вже готова – здається виходить не погано.

Ну тим часом досить

Вітай своїх козаків, Ніну [Строката], Святослава [Караванський] і весь квінтет Гевриків.

Будьмо

Твій І. Світличний

P.S. Ти знаєш, що написав наш земляк Віктор Ліонтієвич? Я вчора дізнався з “Літ. України”. Ти “Літ. Україну” отримуєш? Взагалі, що тутешнє передплатуєш? А які книги потребуєш?

I.C.

Йосип Олексійович Дзензелівський – відомий український мовознавець-діалектолог.

...*Дещо переклав* – І. Світличний з Леконт де Ліля переклав “Паяци”, “Слони”, “Вілонелла”, “Червона зоря”, “Круг сонця золотий”, “Небесна лампада”.

Усть-Кан, 12.01.1980

Дорога Надійко!

Нарешті, я встановив, чому трапився пропуск у надісланому Тобою "Лінгвістичному атласі": друга частина атласу друкувалася двома частинами; один випуск у "Наукових записках Ужгородського університету" т.34 (Діалектологічний збірник, випуск. 3) – саме його Ти й пропустила, а другий у тих записках т.42 (Вип. 4), цей матеріал я отримав.

Окрім цього бажано скопіювати:

- Українська народна лексика. Дніпропетровськ, 1973.
- Karol Dejna. Gwary ukraińskie Tarnopolezczyzny. Wrocław, 1957.
- Мельник М. Українська номенклатура вищих рослин. Львів, 1922.
- І. Палькевич. Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей. Прага, 1938.
- Бевзенко С.П. До характеристики складу лексики українських діалектів. Наук. зап. УжДУ, т. XXVI. Ужгород, 1957.

Працю І. Палькевича мені вже вислала Анна-Галя, але вона не дійшла.

Ти добре копіювала – сам матеріал, а не карти, примітки, передмови та ін. вихідні данні... Так роби й надалі, мені зайвина не потрібна, а виходить дешевше. Копію кожного матеріалу висилаю окремо.

Ярикові висилаю книжки.

На інші теми окремо.

Будьмо!

Твій І. Світличний

Окрім цього бажано скопіювати... – ця література потрібна була І. Світличному для роботи над словником синонімів української мови, над яким він почав працювати ще у 1960-х роках і не полишав до останку. Картотека збереглась, нині над нею працює мовознавець Лариса Масенко.

До сестри Марії [Сарженко]

1

Харків, 30.03.1949

Добрий день, Маруся!

Дякую за твій лист, що я його вчора одержав.

Я закінчив свій відпочинок і зараз знову знаходжуся в Харкові.

Ти питаєш, яким чином я потрапив у будинок відпочинку. А дуже просто: написав заяву та заплатив 72 крб., а потім купив квиток та й поїхав. У будинку відпочинку їв, спав, читав, писав. А коли закінчилося належне райське життя, знов купив квиток і приїхав у Харків. Ось і весь "чин".

Кіно "Встреча на Эльбе", про яке ти писала, я вже бачив.

Економічне моє становище так собі, особливо після відпочинку. Жири закінчилися, крупи немає. Та це не довго продовжуватиметься. В неділю товариш мій, з яким я харчуюся, їде додому і дещо привезе, а до того часу доживу: гроші є.

А я зараз вирішую проблему: їхати до дому чи не треба. Погода на дворі та в кишені вирішить справу.

Привіт татові, мамці, бабусі, Надюшці

З привітом

І. Світличний

2

Харків, 7.10.1949

Добрий день Марусенько!

Одержав твого листа. Щиро дякую, хоч він такий гнівний, що ... Боже мій! Царю Небесний! Хоч у землю заривайся.

Грім і блискавка! – хоч вони, правда, серед білого дня, бо хіба ж був хоч один лист, на який би я не відповідав?

Ти ось підрахуй: 1) той, що з фотокарткою,

2) той, що татком передав,

3) відкритий лист,

4) цей, що ти читаєш.

Це вже чотири. А тільки мені здається, що крім цього я ще писав на старобільську адресу. Та хай б навіть не писав, то й тоді це буде рівно стільки, скільки я одержав від тебе (ти сама пишеш, що це твій четвертий лист). Я тобі, звичайно, дуже вдячний за листи, а особливо – за приказки. І Наді передай подяку за пісні. Коли б тільки вона їх частіше писала!

Книжок, список яких ти передала, зараз у Харкові немає. Але вони можуть скоро бути. Як будуть – куплю.

Привіт твоїм співмешканцям (= сожителям).

Чекаю відповіді (з приказками)

З привітом

І.Світличний

3

Київ, 24.10.1967

Маріє, добрий день!

Я й завжди казав, що ти не розумна, а чим далі переконуюсь в тому ще більше: ну і хто тебе просив пересилати гроші? Може, їх у мене кури не клюють. Що тепер їх нам назад передавати чи щось купувати? Може [нрзб] Чи Володі бритву? Сергійко скоро їхатиме додому, то щось привезе. А якщо ти напишеш, що саме треба, буде ще краще.

До речі, ти тепер можеш не писати, а дзвонити, якщо треба щось терміново. У нас є тепер телефон (№ Ж-2-19-04). Зранку ми завжди дома до 9-10 години. Звечора також у більшості дома, а вдень крім вівторка й п'ятниці та ще й в неділю іноді їдемо десь за місто.

У нас усе в порядку. Всі живі здорові.

Був я у Москві, але замовлень у вас не брав, бо виїхав раптово і там був не дуже довго, та й по магазинах ходити ніколи було.

Що нового у вас?

Чи всі живі-здорові?

Коли Іллінічна приїде до нас у гості?

А може ти з Іринкою завітаєш?

Ну бувайте здорові.

Вітай усіх від усіх нас.

І.С.

...Володі – Володимир Сарженко, чоловік сестри І. Світличного Марії.

Сергійко... – Сергій Твердохліб, двоюрідний брат І. Світличного.

4

Усть-Кан, 10.07.1978

Маріє, добрий день!

Одержав і листа Твого, гроші – велике спасибі. У мене то на хліб-сіль уже є гроші, але треба купувати масу госп. товарів: ложку, миску, електроплитку, відро, ніж, стіл, стільці, постіль... – всього й не перелічити. Отже, й твоїм грошам я швидко знайшов раду. Але через чотири дні прилітає Льоля і думаю, ми зі всіма господарчими справами покінчимо. Влаштувався я добре. Дали мені окрему двокімнатну квартиру (правда, без води, ванни і т.п.).

Працюю сторожем ПМК (я сам так хотів), ніч (власне, 15 годин) чергую. А дві доби відпочиваю. Жити можна.

Погода тут зараз чарівна, повітря чисте, гірське, кругом зелено. Погано тільки, що не ростуть ніякі фрукти і овочі, абсолютно ніякі, крім картоплі та капусти (і та розміром з кулак). Тому ніякої зелені досі і не пробував і навіть не бачив. Замість того купую сухофрукти (вони продаються в крамницях), варю компоти, та п'ю фруктові соки – в крамницях їх великий вибір. А ще купую молоко, варю всілякі супи і каші – діету після моєї жовтяниці зберігати неважко. А наслідки жовтяниці відчуються й досі: сильно ослаб і не можна їсти нічого гострого, жирного, солоного. Але на дієтичних харчах, на свіжому повітрі оклигую швидко: за півмісяця змінився так, що люди дивуються. Скоро сфотографуюсь, пришлю знімку (а зараз іще не знаю, чи тут є де сфотографуватися).

А до тебе прохання: опиши мені всі мамині болячки: тиск, шлунок (кислотність і т.п.), гайморит – все і бажано зі слів лікаря чи з історії хвороби. Тут сильно розвинена народна медицина: є женьшень, золотий корінь, добувають панти, а головне – є тут і більше ніде, кажуть, ніде в Союзі якесь чудодійне мумію (я про нього читав і в літературі). Якщо в мене будуть дані про мамині хвороби, може, я чимось і допоможу. Отже, постарайся зробити (бо для мами ця справа складна).

Вітай усіх – маму, Світу, Іру, Володю.
І будьмо!

I.C.

ПМК ... – пересувна механізована колона, де І. Світличний працював сторожем – охороняв неогорожений склад будівельних матеріалів.

Погода тут зараз чарівна... – після табору та виснажливого етапу місце заслання спершу видалося І. Світличному просто раєм, але дуже швидко він розчарувався: різкі зміни атмосферного тиску, киснева недостатність, брак овочів та фруктів підірвали його й так ослаблене здоров'я, що й, урешті-решт, зумовило тяжкий інсульт 20 серпня 1981 року, після якого поет більше ніколи не зміг повернутися до повноцінного життя і творчої роботи. Проте, незважаючи на важку хворобу, термін ув'язнення не скоротили, не відпустили на лікування до Києва, не дали змоги проконсультуватися з фахівцями, а змусили хвору, прикуту до ліжка людину відбути термін від дзвінка до дзвінка. Починаючи з червня 1979 року (після виходу на пенсію) Леоніда Павлівна “відбувала заслання” разом з чоловіком і лише періодично навідувалась до Києва, щоб отримати пенсію і пожити трохи в київській квартирі, бо могли й помешкання відібрати. Саме завдяки їй Іван Олексійович вижив після трагедії 20 серпня 1981 року.

Наслідки жовтяниці... – І. Світличного було заражено через брудний шприц у листопаді 1977 р., коли він лежав у лікарні.

Змінився... – одразу після того, як І. Світличний перехворів на гепатит, його відправили на заслання етапом, попри те, що дружина просила адміністрацію табору відправити І. Світличного на заслання разом із супровідниками за власний кошт літаком.

Зі спогадів Леоніди Павлівни: “Після звільнення з табору Івана везли разом з кримінальниками. Кримінальники допомагали йому переносити скрині з картками, бо Іван був дуже слабкий, знесилений. Вони переодягнули його в пристойний цивільний одяг (щоправда вошивий) на взамін зеківського, підгодовували його цукром, казали: “На тебе, дед, сахарку, тебе же нельзя гнилую тюльку есть” (Іванові тоді було 49 років). Карні злочинці виявились гуманнішими від “лікарів” кагебістів”. (див.: *Доброокий*. Спогади про Івана Світличного / Упоряд Світлична Л., Світлична Н. – К., 1998).

5

Барнаул, 03. 03. 1979

Дорога Маріє!

Хай тобі добре буде і на свято, і в будні, і зараз і потім, і все життя.

Я вже скоро (7-го) поїду в Усть-Кан. Вислати мені не треба нічого: багато в мене є “дома”, а чого немає, придбаю перед від'їздом тут.

Будьмо!

I.C.

Барнаул – І. Світличний перебував на лікуванні в Барнаулі протягом лютого – березня 1979 р., лист написано з лікарні.

До друзів та знайомих

До Віри Вовк

Усть-Кан, грудень, 1977

Дорога моя Віронько!

Сердечно вітаю Тебе, моя посестро, з Різдом та Новим роком, щиро бажаю тобі веселих свят, радісних буднів, щасливого життя, всілякого добра і потім і допоки живемо.

Про себе писати не хочу: навіщо псувати святковий настрій ще й іншим? Зараз я тут сам, зовсім сам. Льоля в Києві, хоче десь за місяць приїхати, а я того не хочу: тут зимою важкувато, гіпоксія, дихати нічим, а в неї дуже слабке серце, навіть улітку задихалась, хочу, аби вона потрималась у Києві хоча б до весни, але не певен, чи зможу її перекопати в такій доцільності.

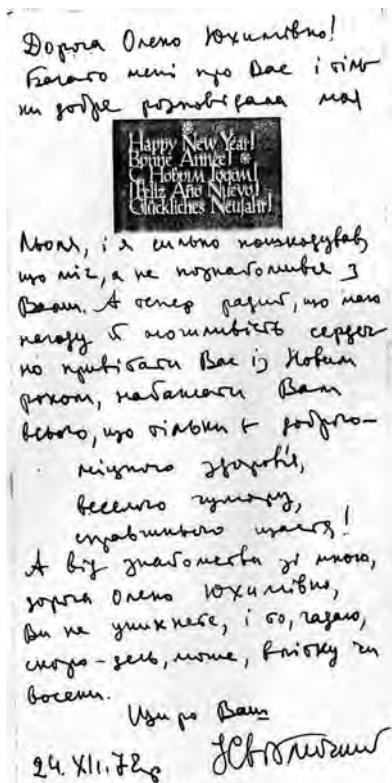
Від Надійки вже більше як півроку не маю жодного рядка, згадки про неї від інших маю дуже скупі і не часті: ніхто не може уявити, що я не знаю про неї майже нічого, і обмежуюсь загальниками...

А про Тебе й зовсім не знаю нічого. Як Ти там? Як почувашся? Що робиш? Як здоров'я?

Може – таки напишеш? Їй-бо, я про Тебе згадую часто і скучаю дуже: в моїй ситуації це природно.

Хай Тобі і добре буде, дорога Віронько.

Завжди Твій І.С.

До Олени Юхимівни [Яновської]

Усть-Кан, 24.12.1978

Дорога Олено Юхимівно!

Багато мені про Вас і тільки добре розповідала моя Льоля, і я сильно пошкодував, що міг, а не познайомився з Вами. А тепер радий, що маю нагоду й можливість сердечно привітати Вас із Новим роком, побажати Вам всього, що є тільки доброго –

міцного здоров'я,
веселої гумору,
справжнього щастя!

А знайомства зі мною, дорога Олено Юхимівно, Ви не уникнете, і то, гадаю, скоро – десь, може, влітку чи восени.

Щиро Ваш

І.Світличний

Знайомства... – у травні 1979 р. І. Світличний їздив у відпустку до Києва.

До Марка Сірого

Усть-Кан, серпень 1979

Вельмишановний п. Марку!

Шойно отримав від Вас томик Булгакова – величезне, сердечне Вам спасибі! Правда, це вже другий примірник Булгакова, який я отримав протягом короткого часу, перший мені надіслали мої друзі, подружжя з Парижу. Але Булгаков тут – такий дефіцит, що зайвим не буде. Або я його перешлю комусь

із своїх колег, або – ймовірніше – виміняю на нього якусь іншу дефіцитну книгу. У наших умовах рідкісну книгу дуже важко або й неможливо купити, але буває легко виміняти на таку саму рідкісну. Твори Булгакова користуються таким попитом, що за нього можна придбати майже все, що захочеш. Певна річ, якщо я мінятиму, то не Ваш примірник, з дедикацією, а інший, без жодних написів.

Я був би дуже радий листуватися з Вами інтенсивніше, бо Ваші листи цікаві мені, вони не про побут, а про любу моєму серцю літературу, але стан мого здоров'я не дозволяє мені писати розлого й серйозно, як того вимагає така шановна тема. Я справді недавно лікувався і лікували мене фахово й уважно, там мені трохи покращало, але по дорозі з лікарні я застудився, температуривав, а кашляю й досі, а тут ще зміни клімату – і наслідки мого лікування втрачаються катастрофічно, я знову читаю і пишу мало, а епістолярні мої борги зростають і зростають, тож не здивуйтеся, якщо на Ваші наступні листи (а я вірю, що вони будуть і чекаю їх) я відповідатиму не так мобільно, як хотілося б.

Ви питаєте, хто з письменників-критиків впливав на мене найбільше, коли я входив у літературу. Я радий, що Ви запитали саме про критиків, а не про поетів, на це питання я можу відповісти легко і коротко (в іншому випадку мій лист переріс би у цілий трактат про поезію); помірно на мене впливали багато хто з моїх колег, але з-посеред багатьох гігантом над гігантами височить постать мого наукового шефа, академіка О.І. Білецького, людини не лише надзвичайного хисту, але й неймовірної на той час сміливості. Він і мене взяв до себе в аспірантуру не так за мої знання чи хист (я ними й зараз похвалитися не можу, а тоді вони були зовсім мізерні), як за півнячу задерикуватість і, можна сказати, хуліганську на той час зухвалість: у трактаті, що я написав, вступаючи до аспірантури, я піддав сумніву одну, тоді панівну теорію, за якою стояв авторитет не тільки літературний. Творив він переважно усно, виступаючи на засіданнях ученої ради Інституту літератури ім. Шевченка, його виступи-імпровізації не записувалися і зараз лишилися лише як пам'ять-згадка в свідомості його слухачів, але з першого разу він полонив мене своїми неймовірними знаннями, гострим розумом і небаченою тоді сміливістю постановки літературних питань, і досі він лишився для мене взірцем (на жаль, недосяжним). Він богував, він чарував, як митець, лишаючись водночас і строгим мислителем, поєднуючи все те в одній особі вченого громадянина.

У мене було (а, може, й є) кілька листів від О.І. Вони зв'язані з тим випадком, коли я написав перший варіант дисертації з питань теорії художнього образу, дав його читати йому яко своєму шефові, а сам захворів і ліг лікуватися в лікарню; він прочитав, коли я ще був у лікарні, і свої враження про написане висловив листовно. Відгук той був для мене зовсім не з приємних. Я був тоді сумлінний профан, начинений всілякими догмами і вся моя "оригінальність" виявилась в тому, що я пробував ті догми звести в якусь логічну систему. Нічого, крім схоластики, в моїй дисертації не було. І Олександр Іванович, незважаючи на наші приятні взаємини, написав про це відверто, різко, навіть нищівно, даючи мені урок наукової чесності й безкомпромісності, що здавна висловлюється афоризмом: Платон – друг, та істина дорожча. Я був приголомшений, перспективи для своєї дисертації не бачив ніякої, і сам зараз не знаю, як згодом оговтався і не покинув своїх студій зовсім. Та з того часу я зрозумів, що тільки так і слід поводитися в науці та літературі (власне, і згодом у житті), якщо вони тобі – не засіб здобування матеріальних вигод. Пізніше, зазнавши із молодими тоді поетами В. Симоненком, І. Драчем, М. Вінграновським та ін. і виступаючи вже в ролі судді їхніх творів, я завжди мав за зразок поведінку незабутнього О.І., і якщо мені це не вдавалося так, як йому, то винен у цьому не вчитель, а учень.

Пізніше, вже після смерті мого вчителя, велике враження на мене справили праці професора Тартуського університету Ю.М. Лотмана, як я й зараз вважаю для себе зразковим. Особисто я з ним не знайомий, але після О.І. Білецького саме його я вважаю своїм другим Учителем (хоч він про те, звичайно, не знає). Чим саме він справив на мене такий вплив – то тема надто довга, що її висвітлювати в цьому й так уже задовгому листі; якщо Вам буде цікаво, я й на цю тему якось висловлюю просторніше, але не зараз.

Що я рекомендую тепер читати? – питаєте Ви. На це питання мені відповісти важче, бо я не знаю Ваших смаків і інтересів, а без того що варті мої поради? Особливо для мене подією є збірка М. Вінграновського “На срібнім березі”, видана в “Молоді” минулого року. Це взагалі зараз, мабуть, найталановитіший поет в українській літературі. Ще звертаю Вашу увагу на талановиту збірку І. Жиленко “Вікно у сад”. Якщо брати трохи раніший час, можна було б згадати видану позаторік збірку Л. Костенко “Над берегами вічної ріки”, але я знаю її творчість у більшому обсязі і мене здивувало звуження тематики її творчості та те, що вона опублікувала не кращі варіанти деяких своїх творів (наприклад, я дуже люблю її шедеври “Готичні смереки над банями буків”, але опублікований варіант із найгірших, мені було його прикро читати; до речі, той мій улюблений варіант моя сестричка колись знала на пам’ять і навіть декламувала в тональності авторки; якщо Ви поцікавитесь цим, а вона не забула, Ви зможете порівняти варіанти і скласти про них свою думку).

З прози мені подобаються повісті Н. Бічуї та Р. Іваничука. Колись мені дуже подобався В. Шевчук, але зараз він виступає в пресі рідко – а чому не знаю.

Ну а про давніші видання Вам, мабуть, не так цікаво знати мою думку. Та й читаю я не так багато – отже, моя думка не може бути авторитетною.

Якщо будете якось – листовно чи телефонічно – спілкуватися з моєю сестрою, вітайте її сердечно, а мені при нагоді напишіть щось про неї, бо з американського періоду її життя я не знаю майже нічого, листів від неї не маю, фотознімків також (хоч інші, пишуть мені, децю мають), а для мене вона з малими – частка мого власного життя. Вітайте також її посестер та побратимів, що були (та гадаю, й є) до неї такі ласкаві. Окремо вітайте Анну-Галю [Горбач], перед якою я великий боржник.

Марка Сірого... – псевдонім Богдана Нагайла, журналіста, співробітника радіо “Свобода” з Великобританії. Лист опубліковано без закінчення. Уривок цього листа надруковано у другому томі епістолярію І.Світличного, 2008 р.

...Подружжя з Парижу – Леонід і Тетяна Плющі.

Лікували мене фахово й уважно... – курс лікування в Барнаулі.

До Ніни Строкатої (листівка)

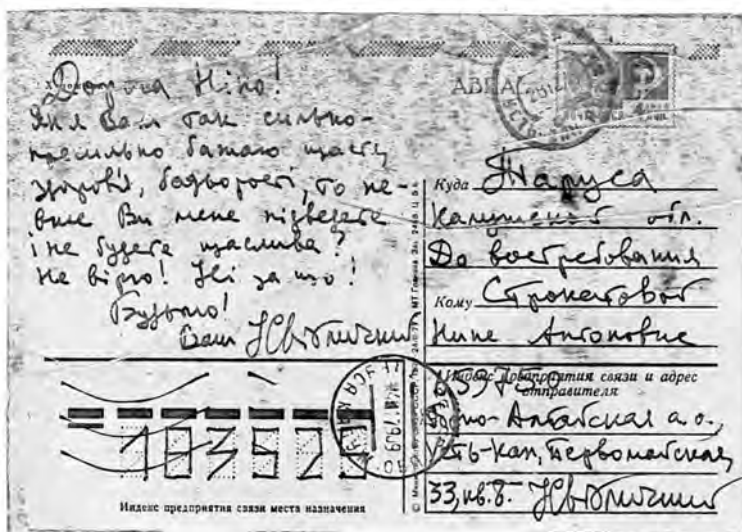
Усть-Кан, 1979

Дорога Ніно!

Як я Вам так сильно-пресильно бажаю щастя, здоров’я, бадьорості, то невже Ви мене підведете і не будете щаслива? Не вірю! Ні за що!

Будьмо!

Ваш І.Світличний

До Анни-Галі Горбач

Барнаул, 22.02.1979

Дорога пані Галю!

З початку лютого – я в Барнаулі, в лікарні, лікую спазми головних судин. Живу в аристократичній палаті з холодильником, телевізором, телефоном (у нас це буває дуже не часто). Лікують мене лікарі високої кваліфікації і лікують ефективно. Не знаю кому і чому я зобов'язаний такою увагою, але ... хіба в мене немає друзів, готових допомогти і впливових? У всякому разі свій стан, який я вважав був уже безрадісним, зараз я таким не вважаю. Покращення вже відчутне, а лікуватимуть мене, сказали, ще довго.

Незадовго перед від'їздом з Усть-Кану я отримав від Вас чергову бандероль, бандероль прекрасну, матеріали для мене неоціненні, Дзендзелівського я навіть встиг порізати на картки. На жаль, не маю під руками бібліографії і не можу замовити Вам ще щось у цьому стилі (а Ви цього не уникнете, я людина нахабна і на літературу жадібний), але я прошу Вас дізнатися, чи є там книгарні радянських видань; якщо є, прошу дізнатися, чи не можна дістати видань, яких тут не можна дістати ні за які гроші (або за гроші не для моєї кишені). Зокрема мене цікавлять видання (тільки радянські) Булгакова, Мандельштама, Волошина, Хлебникова, Северянина, Цветаевой, Фіцджеральда (в 3-х т.).

Між іншим, якщо можна, то бажано мати також твори (різні) Дюма, Конан-Дойла, фантастику (рос. мовою) – я сам цю літературу майже не читаю, але за неї можна виміняти майже все, що мене цікавить, це в нас найбільший дефіцит, попит на неї колосальний.

Вибачте, дорога пані Галю, що я звертаюсь весь час із проханнями, а сам зараз нічим Вам реваншувати не можу. Чи, може, Ви замовите й мені щось? Я радо буду корисним для Вас.

На жаль, моя кореспонденція осідає в Усть-Кані і я нічого не знаю про Надійку. Я від неї взагалі досі не отримав жодного листа, тільки приписку до листа від Яреми. Так що про їхній побут я маю уявлення мізерне. Доходять до мене чутки тільки від інших, хто хоч чув її, але чутки загальні, бо думають, що я також чув – і, на жаль, помиляються.

Вітайте всю свою родину, близьких – і між іншим також і М.Сірого, він написав колись мені гарного листа, а я вважав за неодмінне на гарний лист і відповісти гарно, та, на жаль, був не спроможний.

Будьмо!

Ваш І.С.

Лікарні... – на початку 1979 р. І. Світличний перебував на лікуванні в Барнаулі.
Кому і чому я зобов'язаний... – завдяки кураторові І. Світличного – полковникові КДБ Нікуліну.

Хіба в мене немає друзів... – тут іронія.

До Олесья Геврика

Усть-Кан, грудень 1979

Дорогий Лесіку!

Я, на жаль, не вмю малювати так добре, як ти, але якби вмів, я б намалював Тобі щасливу землю, веселе небо, радісне сонце і Тебе в тому доброму світі. Бо всього того я Тобі бажаю щиро і сердечно

Твій І.Світличний

Олесь – син Софії Геврик, на запрошення (виклик) якої Надія Світлична виїхала у США.

...Так добре – О. Геврик надсилав у листах до І.Світличного свої малюнки.

